

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ: СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ПРОБЛЕМИ

У статті на основі вивчення зарубіжного досвіду висвітлено соціально-педагогічні аспекти проблеми впровадження інклюзивного навчання в освітніх закладах різних типів. У дослідженні використано такі методи: порівняльний, герменевтичний і контент-аналіз.

Автор акцентує на проблемі європейського цивілізованого сприйняття осіб з інвалідністю в українському суспільстві. Обґрунтовано ідею педагогічної співпраці, паритетних взаємин, співтворчості в інклюзивному навчанні. Наголошено на потребі проектування освітнього інклюзивного середовища складовими якого є: соціально-психологічна, інформаційна, культурно-освітня та матеріально-технічна. Значну увагу приділено соціально-педагогічним аспектам інклюзивного процесу в Новій українській школі, зокрема організації навчально-виховного та корекційно-розвиткового процесу для учнів з особливостями психофізичного розвитку, урахування питань адаптаційного характеру в освітньому середовищі дітей із соціально вразливих груп та ін.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, діти з особливостями психофізичного розвитку, освітнє інклюзивне середовище, STEAM-освіта, діти із соціально вразливих груп.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтегрування до Європейського освітнього простору, реформування освіти України актуалізується питання гуманізації та гуманітаризації всіх сфер суспільного життя, визнання людини як найвищої цінності суспільства у задоволенні її пізнавальних потреб та інтересів. Упродовж останнього десятиліття предметом активного обговорення та впровадження є проблема інклюзивної освіти, а основі якої лежить «дотримання принципу прав дитини на використання всіх можливостей, які пропонує суспільство. Інклюзивна освіта, що являє собою закономірний і логічний варіант трансформації інститутів загальної та спеціальної освіти, одним із основних інститутів соціальної інтеграції» [9, с 11]

За даними статистики, в Україні за останні 10 років кількість дітей скоротилась майже на 20%, при цьому загальна чисельність дітей з інвалідністю щороку зростає на 0,5%. Так, станом на початок 2014 року кількість дітей з обмеженими можливостями здоров'я досягла показника 167 тис. 059 осіб або 2% від усього дитячого населення країни (8 млн)» [4]. Водночас українське суспільство, в силу різних причин, ще не готове до європейського цивілізованого сприйняття осіб з інвалідністю, свідченням чого є невміння розуміти, співпрацювати чи налагоджувати дружні контакти з такими особами у дитячих садках, загальноосвітніх школах, позашкільних навчально-виховних закладах.

Як засвідчують результати дослідження, проведеного ЮНІСЕФ, 96% українського соціуму стверджують, що діти з особливими потребами заслуговують рівноправного місця і підтримки суспільства. На жаль, на практиці тільки 13% українців готові сприймати дітей з інвалідністю в якості друзів, членів родини та належно прийняти в спільноту відносно здорових дітей. На думку

В. Сушкевича, уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю, голови Національної Асамблеї інвалідів України, така дистанція від 96 до 13 відсотків засвідчує низький рівень толерантності нашого суспільства у ставленні до дітей з інвалідністю [3].

Ця проблема характерна для більшості країн пострадянського простору. Наприклад, за даними Н. Артюшенко, на теренах колишнього Радянського Союзу близько 60 % педагогів та 67 % батьків не готові до інтеграції дітей з інвалідністю до навчання в загальноосвітній школі. У результаті через це понад 90 % дітей з обмеженими можливостями здоров'я відчувають моральний дискомфорт, негативне ставлення учнів з типовим рівнем розвитку, хоча 93 % таких учнів позитивно або з повагою ставляться до спільного навчання в одному колективі «особливих» дітей [1, с 80].

Аналіз актуальних досліджень. Проблема інклюзивної освіти відображена у наукових працях таких вітчизняних учених, як: В. Бондар, І. Калініченко, А. Колупаєва, З. Ленів, В. Синьов, О. Таранченко, А. Шевцов, М. Швед та інших. Соціально-педагогічні аспекти навчання дітей з особливими потребами частково висвітлені у дослідженнях О. Безпалько, Р. Вайноли, А. Капської, Н. Сейко та ін. Питання організації та розвитку інклюзивного навчання в різних країнах вивчали: V. Blandul, A. Bradea, S. Main, D. J. Chambers, P. Sarah, M. Friend, L. Cook, D.A. Hurley-Chamberlain, C Shamberger, N. Hui, E. Vickery, J. Njelesani, D. Cameron та ін. [10; 12; 13; 14; 15].

Мета статті - обґрунтувати соціально-педагогічні аспекти проблеми впровадження інклюзивного навчання в освітніх закладах різних типів.

Методи дослідження.

Порівняльний метод - уможливив вивчення зарубіжного досвіду розвитку інклюзивної освіти та його екстраполювання в сучасні українські реалії. Застосування цього методу дозволяє систематизувати наукові дослідження щодо соціально-педагогічних аспектів інклюзії, а також зробити певні прогностичні висновки про теоретичні та практичні аспекти реалізації окресленої проблеми в термінах сучасного розвитку особистості та суспільства.

Метод контент-аналізу спрямований на аналіз та узагальнення змісту науково-педагогічної, психологічної, навчальної літератури, опублікованої впродовж останнього десятиліття у контексті викладеної проблеми.

Герменевтичний метод дозволив висвітлити соціально-педагогічні контексти щодо розвитку інклюзивної освіти у руслі проблеми взаєморозуміння, налагодження конструктивної педагогічної співпраці між усіма учасниками навчально-виховного процесу в інклюзивному освітньому середовищі навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зарубіжній педагогічній практиці спостерігається належна адаптованість учнів з обмеженими можливостями й високий рівень взаємодії учасників інклюзивного процесу на засадах психологічного супроводу, підтримки, співпраці, співтворчості. Значний досвід інклюзивного навчання існує впродовж останніх десятиріч у США та Канаді. Однак, як зауважують зарубіжні вчені (W. E. Lyons, S. A. Thompson, U. Timmons), ефективність впровадження інклюзивної освіти в різних канадських провінціях не завжди висока. Хоч переважаюча більшість громадян країни схвалюють ідею інклюзії, розуміють важливість соціалізації «особливих» учнів в освітньому процесі, формування толерантного ставлення до них. Однак значна

частина людей все ще підтримують традиційні сегрегаційні підходи до організації навчання дітей з порушення психофізичного розвитку [14].

Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади у всьому світі визначається як важливе завдання забезпечення якісної освіти для усіх громадян, створення умов для інклюзивного навчання. Як зазначають зарубіжні вчені (S. Main, D. J. Chambers, P. Sarah), в інклюзивному процесі важливе значення мають традиційні погляди та переконання щодо навчання осіб з інвалідністю, їх сприймання в суспільстві. Це стосується також учителів, адже їхні переконання значною мірою впливають на готовність до роботи в інклюзивному середовищі [15]. «Реалізація технологій освітнього інтегрування дасть можливість узгодити суперечності між рівними правами осіб із порушеннями психофізичного розвитку у виборі життєвого шляху, форми освіти, освітніх послуг і фактичною нерівністю можливостей різних соціальних груп населення» [9, с 11].

Румунські вчені (V. C Blandul, A. Bradea) зауважують, що суспільство все ще схильне до сегрегаційного підходу до здобуття освіти дітьми з обмеженими можливостями здоров'я. В Румунії, як і в Україні, також гостро стоїть проблема підготовки педагогів спеціальної освіти / інклюзивної освіти, тобто йдеться про формування в них професійних психолого-педагогічних і методичних компетенцій, які дозволяють ефективно реалізувати індивідуальний підхід у роботі з учнями з особливими потребами [10, р. 337]. У багатьох країнах, передусім східної Європи, є низка труднощів на шляху реалізації цих завдань через неспроможність сучасної школи своєчасно й адекватно реагувати на швидкоплинні зміни - упроваджувати новий зміст освіти, інноваційні технології, нові стратегії педагогічної взаємодії на засадах гуманізації та особистісно орієнтованого навчання.

Потреба у розв'язанні цієї та багатьох інших проблем актуалізує розроблення відповідних стратегій щодо підготовки майбутніх педагогів, підвищення кваліфікації працюючих учителів до роботи в умовах інклюзії. Мета такого навчання полягає у формуванні в них розуміння основних цілей і завдань інклюзивної освіти, навичок здійснення індивідуального та диференційованого підходу до роботи з учнями з особливими потребами, налагодження ефективної співпраці з батьками та громадськістю тощо.

Спеціальна (інклюзивна) освіта повинна застосовувати стратегії навчання, які зосереджені на співпраці, співтворчості і спілкуванні між учнями у процесі освітньої діяльності, а також паритетної взаємодії між учителями та учнями [10, р. 342]. Власне, ефективність навчально-виховної та корекційно-розвиткової роботи в інклюзивному класі значною мірою залежить від скоординованості дій педагога і команди різнопрофільних фахівців (соціального працівника, медичного працівника, психолога, вихователя та ін.) Всі вони спільно оцінюють реальний стан розвитку кожної дитини з урахуванням нозології, розробляють перспективні й короткочасні індивідуальні плани роботи в інклюзивній школі, планують додаткові послуги, аналізують результати спільної діяльності, оцінюють їх та ін.

Ідея співпраці (Co-Teaching) як навчальна стратегія в інклюзивному процесі все частіше знаходить своїх прихильників на сторінках наукових видань. М. Friend, L. Cook, D.A. Hurlley-Chamberlain, С. Shamberger акцентують увагу методичних підходах, що ґрунтуються на спільній педагогічній діяльності учителів в умовах інклюзивної освіти, де вони спільно планують та розробляють

кожен компонент уроку з урахуванням низки факторів. Водночас найбільш поширеним у шкільній практиці є навчання, коли один учитель розробляє та проводить урок, а інший - надає індивідуальну підтримку конкретним учням з обмеженими можливостями, тобто здійснює відповідний психолого-педагогічний супровід [12].

Як засвідчує аналіз зарубіжного досвіду розвитку інклюзивної освіти, провідна роль у її впровадженні належить державі. Тому дуже важливо, щоб політика щодо осіб з інвалідністю будувалася на засадах рівноправності та гарантіях спеціальних прав для забезпечення їх життєдіяльності.

Виходячи з важливого значення держави в розвитку інклюзивної освіти, О. Заярнюк зазначає, що перешкоди макрорівня найбільш вагомими у процесі гальмування розвитку інклюзивної освіти в Україні. Основними такими перешкодами є: «недосконалість чинного законодавства щодо дітей з інвалідністю; невідповідність його міжнародним нормам; відсутність закону про спеціальну освіту, в якому б чітко визначалися правові основи інституту інклюзивної освіти та принципи механізму створення економічних умов для реалізації інклюзивних підходів до освіти осіб з особливими освітніми потребами» [6, с 191].

Відповідно на мезорівні основними перешкодами у впровадженні інклюзивної освіти є: наявність культурних стереотипів щодо людей з інвалідністю; неготовність сформованої системи освіти відповідати індивідуальним потребам кожної дитини; відсутність спеціальних стандартів освіти та варіативних програм для навчання осіб з особливими освітніми потребами; відсутність законодавчо закріпленої можливості проводити навчання учнів з особливостями психофізичного розвитку за індивідуальним планом, який дозволяє використовувати адаптовану до спеціальних освітніх потреб того чи іншого учня стандартну освітню програму та реалізувати в навчанні особистісно орієнтований підхід; відсутність програм із супроводу осіб з обмеженими можливостями здоров'я, що навчаються в загальному освітньому закладі [Там само].

Водночас існують проблеми мікрорівня щодо розвитку інклюзії, які пов'язані з діяльністю конкретних організацій чи фахівців у цій сфері. Для інклюзивної школи України надзвичайно гостро стоїть *проблема психологічного прийняття вчителями (викладачами) навчальних закладів можливості спільного здобуття освіти осіб з обмеженими можливостями здоров'я зі своїми здоровими однолітками*. Вони зазвичай користуються консервативними професійними стереотипами у свідомості та поведінці щодо організації педагогічного процесу.

Важливий аспект в інклюзивному навчанні - це *домінантні гендерні стереотипи, що характеризують ментальність того чи іншого народу*. Так, сьогодні не викликає сумніву думка про те, що кожна людина має право на освіту. Однак все ще багато дітей з обмеженими можливостями в країнах з низьким і середнім рівнем доходів залишаються позбавленими освітніх можливостей. Як зауважують зарубіжні вчені (N. Ній., E. Vickery, J. Njelesani & D. Cameron) тендер та інвалідність є основними чинниками, що впливають на інклюзивну освіту. Приміром, у Західній та Східній Африці (Гвінея, Сьєрра-Леоне, Нігерія, Замбія та ін.) гендерні уявлення часто не дають дитині здобути освіту через її порушення в психічному, інтелектуальному чи фізичному розвитку. За результатами досліджень, з хлопчиками та дівчатками, які мають інвалідність, частіше, ніж з

іншими, траплялися випадки соціальної ізоляції в освітньому середовищі. Серед учнів з обмеженими можливостями, дівчатка зазнають більше душевних травм через соціальні упередження щодо їх освітнього потенціалу, а також частіше піддаються сексуальному насильству. Отож для ефективного впровадження інклюзивної освіти надзвичайно важливим є створення безпечного шкільного середовища для всіх учнів, а також подолання тендерних суспільних стереотипів щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами [13].

Проектування належного дослідницького освітнього середовища є організаційно-методичною засадою ефективного впровадження інклюзивної освіти в навчальних закладах різних типів. Визначаємо такі складові сформованості цього середовища: соціально-психологічна, інформаційна, культурно-освітня, матеріально-технічна [2, с 73-74]. Відтак, труднощі у моделюванні інклюзивного освітнього середовища зумовлені також збільшенням кількості учнів із соціально вразливих груп: *економічно вразливі* (дохід учня чи його сім'ї є нижчим прожиткового мінімуму, безробіття членів родини, родини багатодітних сімей тощо); *соціально вразливі* (діти з неблагополучних родин, незаконнопопослушні, байдужі, агресивні чи песимістичні особи); *академічно чи інтелектуально вразливі* (учні із затримкою психічного чи когнітивного розвитку, котрі часто мають проблеми зі встановленням соціальних контактів). Такі діти часто мають проблеми адаптаційного характеру в середовищі школи, водночас вони більшою мірою схильні до порушень дисципліни в класі, вияву соціальної агресії, жорстокості чи надмірної байдужості [11, с 103]. Учні значно краще адаптуються до навчання, вступають у соціальні та дружні стосунки там, де вони заохочуються. Тому для педагогів надзвичайно важливо створювати ситуації толерантності для розвитку позитивної громадської думки, соціальних взаємин учнів, формування в них особистісних цінностей. Завдяки контактам із друзями особи з інвалідністю розвиваються передусім емоційно, привчаються жити у злагоді один з одним, у них формується самоповага.

Дієвим напрямом у педагогічній науці і практиці вважаємо використання STEAM-освіти для навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку. Адже серед них також є обдаровані діти, котрі мають певні задатки до відповідного виду діяльності. Як засвідчують наукові джерела, у шкільному віці лише близько 3-5% від загальної кількості дітей є обдарованими [7, с 37]. Однак виокремлюють різні види обдарованості - технічну, наукову (математичну, природничу тощо), мистецьку, академічну та ін. Сьогодні у світі достатньо багато фахівців у сфері ІТ-технологій, які мають обмежені можливості здоров'я. Більше того, дієвим аспектом інклюзивної освіти є виявлення та визнання *компенсаторних* можливостей осіб з інвалідністю, які, всупереч нозології, мають здібності й таланти, передусім, до діяльності, що потребує сумлінного ставлення, старанності, терпеливості тощо. Власне, такою є науково-дослідницька діяльність у сфері STEAM-освіти.

Не менш важливий соціально-педагогічний аспект інклюзивної освіти в Україні - *це військово-політична ситуація на сході країни, в результаті чого зростає кількість дітей, які отримали різного роду травми {фізичні, психологічні чи соціальні}*. Це стосується не лише тих, коті перебувають у «гарячих» точках країни, а й родин переселенців або тих, чийі родичі постраждали внаслідок ведення бойових дій. У цих учнів спостерігається підвищене почуття страху, безпорадності, депресії, а також схильність до стресової поведінки в соціумі.

Водночас унаслідок міграційних процесів загострилась проблема адаптації дітей із родин переселенців до шкільного життя в іншому регіоні країни, зокрема в інклюзивних класах.

Інтегровані колективи можуть допомогти дитині з особливими освітніми потребами досягнути індивідуально високих показників особистісного розвитку, усвідомити самоцінність цього розвитку для життєдіяльності дитини, функціональної значущості в процесі її інтеграції у соціальне середовище. З іншого боку, таке освітнє середовище сприятиме створенню можливості для здорових дітей дбайливо ставиться до природного потенціалу, розкривати нетрадиційні шляхи особистісних досягнень в опануванні основних компетентностей та досвіду соціокультурної поведінки.

Одним із пріоритетних завдань у роботі вчителя в інклюзивному середовищі є робота з батьками, які є не лише помічниками педагогів у навчанні й вихованні «особливих» дітей - вони й самі потребують різнобічної кваліфікованої допомоги з боку фахівців. Тому важливим аспектом організації роботи вчителя в інклюзивному класі є *налагодження належної соціально-педагогічної взаємодії з батьками учнів з особливостями психофізичного розвитку*. Адже саме батьки є повноцінними учасниками навчально-виховного процесу, передусім в інклюзивній школі. Вони мають право: вибирати освітні заклади та форми навчання для неповнолітніх дітей; приймати рішення щодо участі в інноваційній діяльності загальноосвітнього навчального закладу; обирати і бути обраним до органів громадського самоврядування загальноосвітніх навчальних закладів; звертатися до відповідних органів управління освітою з питань навчання і виховання дітей; захищати законні інтереси дітей [5].

Інша важлива проблема - це недостатня чисельність спеціально підготовлених викладачів для роботи в умовах інклюзивної освіти в Україні, що перешкоджає реалізації особами з інвалідністю конституційного права на отримання освіти. Тому не випадково постала *проблема підготовки кваліфікованих фахівців до роботи в інклюзивному навчально-розвивальному середовищі*, передусім у вищому навчальному закладі. У багатьох вишах України сьогодні введено додаткову спеціалізацію для майбутніх вчителів початкових класів (вихователів дошкільних навчальних закладів) асистента вчителя в інклюзивному класі, ведеться підготовка вчителів на курсах підвищення кваліфікації. Однак цього не достатньо, оскільки інтенсивне впровадження інклюзії актуалізує потребу в таких фахівцях, яка щороку збільшується.

Висновки. Ефективне впровадження системи інклюзивної освіти в Україні можливе на засадах взаємодії різних факторів, насамперед належного фінансування освіти, удосконалення її нормативно-правового забезпечення, поліпшення навчально-методичного забезпечення інклюзивної освіти, підготовки працівників для реалізації завдань інклюзивного навчання в педагогічній практиці. Особливо актуальним сьогодні є формування позитивної громадської думки щодо толерантного ставлення до осіб з особливостями психофізичного розвитку, здійснення роз'яснювальної роботи серед батьків щодо сутності та змісту інклюзивної освіти. Отже, у педагогічному процесі маємо прагнути до гуманізації взаємин між учителем та учнями, в т.ч. з особливими освітніми можливостями, тому варто долати суспільні стереотипи й працювати над підвищенням професійної культури вчителя. Пам'ятаймо про педагогіку добра (І. Зязюн), концепцію людиноцентризму (В. Кремень), педагогіку

дитиноцентризму (О. Квас), особистісно орієнтоване виховання (І. Бех), педагогічну етику (Г. Васянович) та інші концептуальні напрями в сучасній науці і практиці.

Доцільним є також залучення до такої роботи засобів масової інформації, волонтерських організацій, які б сприяли вихованню гуманного ставлення до дітей з особливими потребами та їхніх сімей через зовнішню рекламу, соціальні відеоролики на телебаченні, організацію масових заходів із залученням людей з особливостями психофізичного розвитку, облаштування інклюзивних дитячих майданчиків та ін. задля успішної інтеграції та здобуття якісної освіти осіб з інвалідністю у навчальних закладах різних типів: дитячий садок, загальноосвітня школа, позашкільні заклади освіти, професійний навчальний заклад, вищий навчальний заклад, установи післядипломної освіти тощо.

Значна увагу доцільно приділити соціально-педагогічним аспектам інклюзивного процесу в Новій українській школі, зокрема організації навчально-виховного та корекційно-розвивального процесу для дітей з особливостями психофізичного розвитку, урахування питань адаптаційного характеру в інклюзивно-освітньому середовищі дітей із соціально вразливих груп (економічно вразливі, соціально вразливі, академічно чи інтелектуально вразливі), переселенців із зони ведення бойових дій, учнів з інвалідністю, а також ментальних, тендерних, етнокультурних характеристик соціуму.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у розробленні організаційно-змістового та технологічного інструментарію для ефективного впровадження інклюзивної освіти в навчальних закладах України, вивчення та аналіз прогресивного зарубіжного досвіду з окресленої проблеми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Артюшенко Н. П.* Организационно-педагогические условия обучения детей с ограниченными возможностями здоровья средствами инклюзивного образования: дисс... канд пед наук: 13.00.01 - общая педагогика, история педагогики и образования / Н. П. Артюшенко. - Томск, 2010. - 164 с.
2. *Будник О. Б.* Інклюзивна освіта : навчальний посібник / О. Будник. - Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2015. - 252 с
3. В Україні низький рівень толерантності щодо дітей-інвалідів - ЮНІСЕФ. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/1917623-v-ukrajini-nizkiy-riven-tolerantnosti-schodo-ditey-invalidiv-yunisef.html>
4. В Україні щороку зростає кількість дітей з інвалідністю. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/1017747-v-ukrajini-schodok-zrostaє-kilkist-ditey-z-invalidnistyu.html>
5. Закон України «Про загальну середню освіту». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/normativno-pravova-bazal.html>
6. *Заярнюк О. В.* Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / О. В. Заярнюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 2015. - № 11.-С 190-193.
7. *Колупасва А. А.* Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посібн. / А. А. Колупасва, Л. О. Савчук. - К.: Видавнича група «АТОПОЛЬ», 2011. - 274 с
8. *Колупасва А. А.* Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупасва. - К.: "Самміт-Книга", 2009. - 272 с

9. *Колупаєва А* Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі // Особлива дитина: навчання і виховання, 2014. - №3. - С 7-12.
10. *Blandul V. C, Bradea A* Developing psychopedagogical and methodical competences in special / inclusive education teachers / Valentin Cosmin Blandul, Adela Bradea // *Problems of Education in the 21st Century*, 2017. - Vol. 75. - No. 4. - P. 335-344.
11. *Dubkovetska I., Budnyk O., Sydoriv S.* Implementing Inclusive Education in Ukraine: Problems and Perspectives / I. Dubkovetska, O. Budnyk, S. Sydoriv // *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Scientific Edition: Series of Social and Human Sciences*, 2016. - Vol. 3. - № 2-3. - P. 99-105 (doi:10.15330/jpnu.3.2-3.99-105).
12. *Friend M., Cook L, Hurley-Chamberlain DA., Shamberger C* Co-Teaching: An Illustration of the Complexity of Collaboration in Special Education / Marilyn Friend, Lynne Cook, DeAnna Hurley-Chamberlain & Cynthia Shamberger // *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 2010. - Vol. 20. - Issue 1: Collaboration in Special Education. - P. 9-27 (doi.org/10.1080/10474410903535380).
13. *Hui N., Vickery E., Njelesani J. & Cameron D.* Gendered experiences of inclusive education for children with disabilities in West and East Africa / N. Hui, E. Vickery, J. Njelesani & D. Cameron // *International Journal of Inclusive Education*. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13603116.2017.1370740>
14. *Lyons W. E., Thompson S. A & Timmons V.* We are inclusive. We are a team. Let's just do it': commitment, collective efficacy, and agency in four inclusive schools / W. E. Lyons, S. A. Thompson & V. Timmons // *International Journal of Inclusive Education*, 2016. - Vol. 20. - Ussue 8. - P. 889-907 (doi.org/10.1080/13603116.2015.1122841).
15. *Main S., Chambers D. J. & Sarah P.* Supporting the transition to inclusive education: teachers' attitudes to inclusion in the Seychelles / Susan Main, Dianne J. Chambers & Paulette Sarah // *International Journal of Inclusive Education*, 2016. - Vol. 20. - Ussue 12. - P. 1270-1285 (doi.org/10.1080/13603116.2016.1168873).

REFERENCES:

1. Artiushenko, N. P. (2010). *Organizatsionno-pedagogicheskie usloviia obuchenii detei s ogranichennymi vozmozhnostiami zdorovia sredstvami inkluzivnogo obrazovaniia* [Organizational-pedagogical conditions for the education of children with limited health opportunities by means of inclusive education]. (Doctoral dissertation, Tomsk).
2. Budnyk, O. B. (2015). *Inkluzyivna osvita* [Inclusive Education]. Ivano-Frankivsk: Vydavets Kushnir H. M.
3. *V Ukraini nyzkyi riven tolerantnosti shchodo ditei-invalidiv - YuNISEF* [In Ukraine, there is a low level of tolerance for disabled children - UNICEF]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/1917623-v-ukrajini-nizkiy-riven-tolerantnosti-schodo-ditey-invalidiv-yunisef.html>
4. *V Ukraini shchoroku zrostaie kilkist ditei z invalidnistiu* [In Ukraine, the number of children with disabilities increases each year]. Retrieved from <https://www.unian.ua/society/1017747-v-ukrajini-schoroku-zrostaie-kilkist-ditey-z-invalidmstvu.html>
5. *Zakon Ukrainy «Pro zahalnu seredniu osvitu»* [Law of Ukraine "On General Secondary Education"]. Retrieved from <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/normati-vno-pravova-bazal.html>
6. Zaiarniuk, O. V. (2015). *Inkluzyivna osvita v Ukraini: problemy ta shliakhy ikh vyrisnennia* [Inclusive Education in Ukraine: Problems and ways to solve them]. In *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu: Vol. 11* (pp. 190-193).
7. Kolupaieva, A. A., & Savchuk, L. O. (2011). *Dity z osoblyvymy osvitnimy potrebamy ta orhanizatsiia ikh navchannia* [Children with special educational needs and organization of their studies]. Kyiv: Vydavnycha hrupa «ATOPOL».
8. Kolupaieva, A. A. (2009). *Inkluzyivna osvita: realii ta perspektyvy* [Inclusive education: realities and perspectives]. Kyiv: "Sammit-Knyha".

9. Kolupaieva, A. A. [2014]. *Spetsialna osvita v Ukraini to modernizatsiia osvitnoi haluzi* [Special education in Ukraine and modernization of the educational branch]. *Osoblyva Dytyna: Navchannia i Vychovannia* (pp. 7-12).
10. Blandul, V. C., & Bradea, A. (2017). Developing psychopedagogical and methodical competences in special/inclusive education teachers. In *Problems of Education in the 21st Century: Vol. 75. No. 4.* (pp. 335-344).
11. Dubkovetska, I, Budnyk, O., Sydoriv, S. (2016). Implementing inclusive education in Ukraine: Problems and perspectives. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Scientific Edition: Series of Social and Human Sciences: Vol. 3. No 2-3* (pp- 99-105).
12. Friend M., Cook L, Hurley-Chamberlain, D.A., & Shamberger, C (2010). Co-teaching: An illustration of the complexity of collaboration in special education. *Journal of Educational and Psychological Consultation: Vol. 20. Issue 1: Collaboration in Special Education* (pp. 9-27).
13. Hui, N., Vickery, E., Njelesani, J. & Cameron, D. (2017). Gendered experiences of inclusive education for children with disabilities in West and East Africa. *International Journal of Inclusive Education*. Retrieved from <http://vywww.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13603116.2017.1370740>
14. Lyons, W. E., Thompson, S. A., & Timmons, V. (2016). 'We are inclusive. We are a team. Let's just do it': commitment, collective efficacy, and agency in four inclusive schools. *International Journal of Inclusive Education: Vol. 20. Issue 8* (pp. 889-907).
15. Main, S., Chambers, D. J., & Sarah, P. (2016). Supporting the transition to inclusive education: teachers' attitudes to inclusion in the Seychelles. *International Journal of Inclusive Education: Vol. 20. Issue 12* (pp. 1270-1285).

Olena Budnyk. Inclusive Education: Socio-Pedagogical Context

The aim of the article: the socio-pedagogical aspects of the problem of the introduction of inclusive education in educational institutions of different types are highlighted basing on the study of international experience.

The research uses the following methods: comparative, hermeneutical and of content analysis.

The author focuses on the problem of European civilized perception of persons with disabilities in Ukrainian society. The idea of teaching cooperation (co-teaching), equality, co-creation as educational strategies in the inclusive process has been substantiated. The idea of effectiveness of joint educational and developmental work in an inclusive classroom that largely depends on co-ordination of activities of a teacher and a team of diverse professionals has been confirmed.

The necessity of designing an educational inclusive environment with socio-psychological, informational, cultural-educational and logistical constituents has been emphasized. Considerable attention has been paid to the socio-pedagogical aspects of an inclusive process in renewed Ukrainian school, in particular the organization of an educational and developmental process for students with challenges of psychophysical development, taking into account adaptive issues in the educational environment of children from socially vulnerable groups, as well as mental, gender, ethno-cultural characteristics of society. The paper outlines socio-pedagogical aspects of inclusive education, which are typical for Ukrainian educational institutions, namely: the problem of a psychological acceptance by teachers of a possibility of joint education for students with disabilities together with their healthy peers; the issue of establishing a proper social and pedagogical interaction with parents of students with special needs; the peculiarities of training qualified specialists for work in an inclusive educational and development environment, especially in higher educational institutions.

The author defines the prospects for further scientific research in the development of organizational, content and technological tools for an effective implementation of inclusive education in educational institutions of Ukraine, studying and analyzing progressive international experience on the problem.

Keywords: inclusive education, children with peculiarities of psychophysical development, educational inclusive environment, STEAM-education, children from socially vulnerable groups.